

ОБМЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ДЕФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ НА ТЕРЕНАХ КОЛИШНЬОГО СРСР

Дзюбко В. В.,

старший викладач, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м.Київ, Україна

e-mail: ViktorD@krok.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0759-457X>

Вербецук С. М.,

студент, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м.Київ, Україна

e-mail: VerbeSM@krok.edu.ua

У тезах аналізується мовна політика російської влади в Україні впродовж першої половини ХІХ століття, що була спрямована на недопущення становлення та розвитку української мови як ключового чинника колективної пам'яті українців, формування їх ідентичності.

Мова - не лише засіб спілкування, а й головний чинник консолідації нації, оскільки забезпечує єдність, вільний і культурний розвиток національної спільноти, стоїть на сторожі збереження національної ідентичності, здорового духовного і ментального розвитку, а отже, виступає могутнім засобом зміцнення національної свідомості.

Відомий український учений і громадський діяч Іван Огієнко зазначав: "Мова - це наша національна ознака, в мові - наша культура, ступінь нашої свідомості" [6, с. 76]. У державотворчому процесі мова, поряд із внутрішніми консолідуючими чинниками, виконує й зовнішню функцію, яка полягає у виокремленні держави з-поміж інших країн, в утвердженні нації і держави серед багатомовної спільноти [5]. Отже, творення української політичної нації вимагає розв'язання фундаментальних питань мовної сфери, щоби така нація ґрунтувалася на засадах української національної державності.

У суспільстві, де переважає корінний етнос і панує його мова, як, наприклад, у країнах Європи, зазначені функції мови поєднуються гармонійно. В цих державах мова, по суті, виступає еталоном державної самодостатності, самоцінності й неповторності. Але в Україні склалася інша ситуація: втративши свободу, перебуваючи у складі інших держав, український народ позбувся можливості повноцінно користуватися своєю мовою.

Внаслідок заборон і дискримінації, адміністративно-силового тиску, якому піддавалася українська мова упродовж останніх трьох з половиною століть, значна частина українського населення, в тому числі етнічних українців, відчужена від використання рідної мови як засобу національної комунікації та головного інструменту консолідації нації. Особливо дається взнаки спадщина тривалого домінування в Україні російської мови, яка й сьогодні впливає на мовну ситуацію у нашій державі.

Тому нині, коли Україна здобула незалежність, утвердження у суспільстві української мови як державної, як одного з основних націєтворчих, державотворчих чинників, постає надзвичайно важливою й актуальною проблемою, а її вирішення має бути одним із пріоритетних завдань держави.

Усе це актуалізує дослідження стану функціонування державної мови в сучасному українському суспільстві як необхідної умови зміцнення української національної свідомості, важливого чинника консолідації суспільства.

Основною рисою сучасної мовної ситуації в нашій державі залишається українсько-російська двомовність з широким функціонуванням російської мови в різних сферах суспільного життя на більшості території країни, що, природно, обернено пропорційно впливає на сферу використання української мови.

Причини домінування російської мови в Україні та його наслідки розкрив відомий дослідник націєтворчих процесів М. Вівчарик, з приводу чого він зазначає, що "внаслідок взаємодії таких чинників, як багатовікова русифікація, міграція на територію України росіян, фізичне знищення, депортація і вимушена еміграція українців за межі України, створилася вкрай небезпечна і виняткова, суто "російська" ситуація, коли не мігранти змушені докладати зусиль проти їх асиміляції корінним народом, а, навпаки, національно свідомі українці змушені захищатися від мігрантів і доморощених збільшовичених перевертнів" [1].

У свою чергу, дослідження мовної проблеми свідчить, що ця двомовність має кілька суттєвих особливостей. Передусім існує розбіжність між етнічною та мовною самовизначеністю, коли значна частина етнічних українців у повсякденному житті для спілкування використовує російську мову. Важливим є той факт, що ще за радянських часів саме російська мова набула статусу мови міжнародного спілкування, який вона продовжує зберігати й нині, забезпечуючи спілкування не тільки між національними меншинами України, а й між народами колишнього Радянського Союзу.

Водночас слід зауважити, що реальна мовно-культурна ситуація, яка склалася в країні, засвідчує слабкість, розмитість самої етнічної основи, навколо якої б відбувався процес консолідації і подальшого розвитку українців як нації. Як уже нами було зазначено, значна частина етнічних українців у спілкуванні не користується рідною мовою, відчужена від власної культури, байдуже ставиться до проблем її розвитку.

Безперечно, цьому сприяла колоніальна політика імперських держав, і в першу чергу Російської імперії, тоталітарного режиму колишнього Радянського Союзу, в попередній період розвитку суспільства, спрямована на нищення національної мови, культури, традицій. Але значною мірою це пояснюється і тим, що в незалежній Українській державі так і не була реалізована виважена культурно-мовна політика, спрямована на зміцнення національної свідомості українського народу, консолідацію суспільства.

Сучасні події в Україні вказують на те, що й сьогодні український народ відчуває проблеми з етнічною, ідеологічною, мовною, конфесійною і політичною визначеністю. До певної міри це пояснюється тривалим періодом бездержавності, антиукраїнською політикою пануючих на українських теренах режимів, які прагнули знищити історичну пам'ять українського народу, його мову, культуру. Але й сьогодні президент РФ В. Путін не перестає твердити, що Україна – це «історичне непорозуміння», а українці – це ті самі росіяни. Про

це, зокрема, він заявив 18 березня 2015 р., «відзначаючи» річницю анексії Криму.

Поки що політики і суспільство довго й важко йдуть до розуміння мови як основи формування політичної нації, засобу зміцнення національної свідомості. Протягом усього періоду незалежності в Україні мовна проблема є предметом спекуляцій різних політичних сил з метою задоволення власних інтересів.

В умовах, коли українська національна свідомість деформована тривалим зовнішнім впливом, продовження спекуляцій з боку політичних сил навколо мовного питання, намагання штучно його загострити, - створення української мовної єдності (яка не заперечує розвиток етнічних мов в середині нації), беззаперечно, є консолідуючим чинником української політичної нації.

Список використаних джерел:

1. Вівчарик М. М. Україна: від етносу до нації: Навч. посіб. - К.: Вища шк., 2004. - 239 с.
2. Дзюба І. Сучасна мовна ситуація в Україні // Уряд. кур'єр. - 2004. - 20 квіт.
3. Крисаченко В. С., Степико М. Т., Власюк О. С. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / За ред. В. С. Крисаченка. - К.: НІСД, 2004. - 656 с.
4. Лизанчук В. Мовні аспекти в українському державотворенні // Українське державотворення: уроки, проблеми, перспективи: Матеріали наук. - практ. конф. - Л.: ЛФ УАДУ, 2001. - Ч. 2. - С. 224-228.
5. Масенко Л. Мова і політика. - К., 1999. - 354 с.